

ROLLOVA

investimenti strategici

2

**POLSKA
I JEJ
WSCHODNI SĄSIEDZI
TOM 2**

pod redakcją
ANDRZEJA ANDRUSIEWICZA

WYDAWNICTWO
UNIwersytetu RZESZOWSKIEGO
RZESZÓW 2002

SPIS TREŚCI

Wstęp	7
-------------	---

Artykuły

Andrzej Andrusiewicz, Rzym – Konstantynopol – Moskwa	9
Henryk Bartoszewicz, Plany polityczne ZSRR wobec Balkan i Europy Środkowowschodniej w okresie drugiej wojny światowej	19
Krzysztof Kubala, Iwana Iljina koncepcja miejsca Rosji w Europie	31
Iwan A. Iljin, O nacjonalizmie rosyjskim	56
Wiktor P. Makarenko, Problem odtwarzania imperium: przypadek Rosji	62
Natalia A. Aleksachina, Dynamika międzyetnicznych oddziaływań w Federacji Rosyjskiej ...	85
Wiaczesław Szalkiewicz, Białoruski konstytucjonalizm: historia i współczesność	103
W. A. Klimienko, System kształcenia na Białorusi na progu XXI wieku	118
Artur Paszko, Ukraina, Ukraińcy i Kościół greckokatolicki w świetle publicystyki narodo- wo-radykalnej okresu okupacji niemieckiej	130
Monika Słężak, Ukraińcy i ich diaspora w XX wieku – zarys statystyczny	142
Witalij W. Masnenko, Mychajło P. Sywolap, Stan istoricznoji swidomosti zitieliw Cen- tralnoj Ukraini	157
Oleksandr Muzika, Wiktorija Gorbunowa, Wiktorija Zagurs'ka, Psychosemanticzne doslidzennia etnicznych stereotipiw w umowach mizetnicznoji wzajemodiji	172
Switłana Koliadenko, Natalija Sejko, Socialni sluzbi u lokalnomu ukrajins'komu sere- do`wicz: problemy molodi ta studenstwa	181
Anna Czachor, Globalizm, regionalizm i lokalizm w realiach wybranych krajów Euroregio- nu Karpackiego	188
Julian Felenczak, Prawosławna Diecezja Przemysko-Nowosądecka: historia i współcze- sność	205
Dariusz Wojakowski, Spis duchowieństwa i parafii prawosławnej Diecezji Przemysko- Nowosądeckiej	212
Dariusz Wojakowski, Problemy metodologiczne badań nad religijnością w Europie Wschodniej w kontekście tak zwanego „odrodzenia religijności”	216

Artykuły recenzyjne

Andrzej Andrusiewicz, Monika Ślufińska, Moskiewska idea państwa	228
Andrzej Andrusiewicz, Mit rosyjskich reform	237
Bazyli Białokozowicz, Pisarz i polityk	248

Світлана Коляденко, Наталія Сейко

СОЦІАЛЬНІ СЛУЖБИ У ЛОКАЛЬНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ: ПРОБЛЕМИ МОЛОДІ ТА СТУДЕНТСТВА

Діяльність українських соціальних служб, особливо у локальних соціальних структурах, таких, як Житомирська область, є досить новою галуззю знань та практичної діяльності. Офіційно соціальна робота в Україні як професія була зареєстрована у березні-квітні 1991р.

На час офіційного визнання нових професій (соціальний педагог та соціальний працівник) вже існувала професія „соціальний працівник” у відділах соціального забезпечення. Але призначенням цих фахівців було надання соціально-побутової допомоги інвалідам та пенсіонерам, тобто існувала назва професії, але її зміст не відповідав розумінню сутності професії соціального працівника у більшості країн світу.

У своїй роботі український соціальний працівник керується кодексом етики, що є міжнародним еталоном ставлення професіонала до своїх обов'язків. Кодекс визначає поведінку соціального педагога: стиль спілкування, компетентність, чесність, навчання й дослідницьку роботу, права і обов'язки, ввічливість тощо.

Соціальні служби України керуються у своїй діяльності цілою низкою законодавчих актів, прийнятих в Україні у 1992–2000рр.

На території України нині діє понад 700 центрів соціальних служб для молоді (ССМ). При центрах ССМ діє 1250 спеціалізованих формувань, зокрема:

- служби негайної психологічної допомоги „Телефон довіри”;
- центри ресоціалізації та реабілітації дітей та молоді;
- клуби дітей-інвалідів;
- консультативно-діагностичні служби для тих, хто вступає в шлюб;
- школи лідерів дитячих громадських організацій;
- недільні школи для дітей-інвалідів;
- асоціації „Батьки дітей-інвалідів”;
- соціальні служби „Пошта довіри”;
- клуби „Молода сім'я”;
- громадські приймальні;

- магазини безкоштовних речей;
- пересувні медико-консультативні пункти тощо.

Центри ССМ покликані проводити соціальну роботу з дітьми та молоддю за наступними напрямками:

Соціальна підтримка молодшої сім'ї: клуби молодшої сім'ї, школи батьківської підтримки, консультативні пункти, відеолекторії, служба знайомств, пошта довіри, благодійні акції, семінари, конференції.

Соціальна адаптація молодих жінок. Так, при Житомирському ЦССМ застосовується компенсаторна форма навчання і соціально-психологічної підтримки дівчат-підлітків „Вечірня жіноча гімназія”; крім того, попередженню насильства та запобіганню торгівлі жінками сприяє спеціалізована служба відеолекторію „Роксолана”.

Соціальна підтримка дітей та молоді з особливими потребами: при Житомирському ЦССМ відкрито клуб сімейного виховання „Особлива дитина” для дітей-інвалідів та їх батьків.

Соціальна підтримка дітей та молоді пільгових категорій: створено волонтерський загін, що складається з трьох груп: до першої ввійшли медики, педагоги, бібліотекарі, наукові працівники, до другої – студенти вузів м.Житомира, до третьої – учні загальноосвітніх шкіл та гімназистки вечірньої жіночої гімназії; систематично працює „Телефон довіри” (0–50); на базі школи-інтернату для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, створений клуб сімейного виховання „Дівчинка, дівчина, жінка”.

Профілактика негативних явищ у молодіжному середовищі: відеолекторій з проблем статевого виховання „Поговоримо відверто”, відеолекторій з профілактики негативних явищ у молодіжному середовищі „Світ без наркотиків”.

Профілактика правопорушень у дитячому молодіжному середовищі. Форми роботи: школи правових знань, громадські приймальні, спеціалізована телефонна лінія. У м.Житомирі і в м.Коростені діють притулки для неповнолітніх.

Сприяння працевлаштуванню та вторинній зайнятості молоді: крім консультативних пунктів і телефонних ліній, у м.Житомирі існує молодіжна біржа праці та агентство зайнятості.

Сприяння творчому розвитку дітей та молоді, організація їх змістовного дозвілля, відпочинку та оздоровлення.

Соціальна підтримка військовозобов'язаної молоді: працівники соціальних служб м.Житомира беруть участь у організації спеціальних тренінгів для військовослужбовців.

Соціальними проблемами молоді та студентів, які вирізняються із загального кола, на нашу думку, можуть бути названі три наступні:

I. *Соціальні проблеми, які виникають у сфері соціально-економічного розвитку.* Водночас з деяким поживанням економічного розвитку у загальноукраїнському масштабі регіони страждають від знищення економічних зв'язків між підприємствами та неадекватного розподілу бюджетних коштів. Так, прямі іноземні інвестиції у економіку Житомирської області зменшилися за останні два роки на 15% і складають на кінець 2000 року 27923,5 тис.дол.США, розподілених між 56 підприємствами.

Вперше за останні 10 років спостерігається ріст виробництва промислової продукції як по всій території України, так і на території Житомирщини. Однак рівень безробіття у регіонах, на відміну, наприклад, від м.Києва, продовжує зростати – приблизно на 22% за рік, що безумовно впливає на ставлення молодих людей до можливостей своєї професійної реалізації та вибір ними навчальних закладів для продовження освіти після закінчення школи.

II. *Соціокультурна ситуація* найбільші труднощі відчуває через нестачу ресурсів та катастрофічне зменшення державного фінансування. Спостерігається скорочення охоплення дітей освітніми установами; зростання видатків сімей на освіту, призвело до скорочення числа відвідувань клубів, спортивних секцій, таборів відпочинку тощо. На фоні зменшення фінансування відбувається зниження рівня освітніх послуг на всіх рівнях освіти, починаючи зі шкільного.

У зв'язку з вищесказаним зростає кількість внутрігрупових конфліктів у шкільному та студентському середовищі, що суттєво впливає на емоційно-чуттєву сферу молоді та її здатність до толеранції стосовно оточуючого середовища. Сприймаючи це середовище як агресивне, підлітки та молодь відчувають на собі тиск неадекватної нормативно-ціннісної сфери, що знижує їх соціальну компетентність.

До всього, соціальна нерівність, яка проникла у шкільні класи та середовище неформального підліткового спілкування, спричинює етнічне, регіональне та статусне нерозуміння, хоча воно не виражається відкрито.

Авторами статті проводилося опитування у молодіжному та студентському середовищі міста Житомира стосовно їх ставлення до:

- А) соціально-політичної ситуації у країні та регіоні;
- Б) перспектив професійної реалізації та отримання соціально значущої освіти;
- В) особливостей міжгрупового та внутрігрупового спілкування у молодіжному середовищі.

Респондентами стали студенти педагогічного університету стаціонарної та заочної форми навчання, а також учні одинадцятих класів

різних шкіл м.Житомира, які проходять навчання за т.зв. системою „АР”¹ – загалом 112 осіб (серед них 72% дівчат, 28 – юнаків).

Майже всі респонденти відзначили, що соціально-політичні зміни в українській державі були необхідними, але провадити їх необхідно було поступово (82%) чи не такою ціною (55%).

Найбільше хвилюють учнів шкіл соціальні проблеми, як-от: зниження рівня життя (82%), низький рівень культури молоді (66%), некомпетентність владних структур (42%); студентів же – безконтрольне підвищення цін (59%), загальне зниження рівня життя (42%), падіння моралі та ріст злочинності (50%). Не залишилися поза увагою студентів загроза безробіття (40%) та невпевненість у завтрашньому дні (39%).

При цьому помітною є певна диференціація соціальних проблем стосовно віку та соціального становища окремих груп респондентів. Неоднаково поставилися учні та студенти до оцінки найбільш результативних форм соціального протесту. Так, учні віддають перевагу санкціонованим мітингам та демонстраціям (41%), але заодно – створенню військових формувань (38%); студенти ж – критичним виступам у засобах масової інформації (78%), зверненню до органів влади (63%) та мітингам (58%), тобто більш цивілізованим методам реалізації своїх демократичних свобод. Водночас учні та студенти зовсім не зважають на такі форми соціального протесту, як пікетування, незаконні страйки та вуличні бої і погроми – як на хоча б частково результативні.

Серед найбільш значущих соціальних інститутів і учні, і студенти вважають найбільш суттєвими сім'ю (98%) та середовище однолітків (82%).

Найбільш реальними способами виживання у сучасному українському суспільстві студенти педагогічного університету обрали шлюб з матеріально забезпеченою людиною (88%), далі рівнозначно розподілилися робота у кількох місцях та на присадибній ділянці (по 54%); учні ж (оскільки вони є вже студентами економічного вузу) – роботу на фірмі (90%), свою справу (92%), виїзд за кордон на роботу (50%). Зовсім проігнорували студенти та учні такі можливості соціально себе підтримати, як гуманітарна допомога, віра у Бога, милосердне ставлення до незахищених верств населення.

Стосовно своєї професійної реалізації результати наступні: більшість респондентів обрали вуз з метою отримання вищої освіти (89%) і бажання

---

¹ Система навчання АР вперше запроваджена Європейським університетом менеджменту, бізнесу та інформаційних технологій (житомирський відокремлений підрозділ) з метою надання учням старших класів додаткових освітніх послуг – за два роки навчання протягом 10–11 класів вони закінчують перший курс вказаного навчального закладу.

зайняти достойне місце у суспільстві (63%); при цьому причиною обрання педагогічної освіти стали головним чином традиції сім'ї (88%), бажання реалізувати свої життєві цілі (50%); для майбутніх менеджерів та економістів найбільш привабливими стали хороші шанси знайти місце роботи після закінчення вузу (68%).

Майже 80% респондентів задоволені обраною професією; 12% змінили її із задоволенням. Найбільше незадоволення при цьому демонструють студенти заочної форми навчання педагогічного університету. Навчання студентів дуже заважає завданнюм та відсутність навчально-методичною літературою (92%); учнів же – власна неорганізованість (82%). Після закінчення вузу майбутні економісти хотіли б, зрозуміло, працювати у приватних фірмах чи навчальних закладах (94%); такої ж думки дотримуються студенти педагогічного навчального закладу (факультет іноземних мов) – 62%; студенти ж філологічної спеціальності – у державних структурах (76%).

Студенти педагогічного університету воліли б краще навчатися українською мовою, учні-студенти груп „АР” – не надають переваги жодній з мов.

Студенти вважають, що до протиправних дій молодь підштовхують такі чинники: неможливість законно заробити гроші (80%), низький рівень заробітків (77%), безкарність злочинців (72%). При цьому абсолютна більшість респондентів ніколи не вживали наркотичних речовин (91%) чи вживали одноразово.

Результати проведеного опитування, окрім наведених висновків, свідчать ще й про те, що молодь є досить соціально зацікавленою категорією населення. Жоден з респондентів не обрав для відповіді більш як 2–3 рази варіант „мені важко відповісти” – молоді люди прагнули знайти найбільш адекватну своєму ставленню відповідь.

У питаннях анкети, на жаль, було передбачене лише одне запитання стосовно кількості та якості девіантних виявів у молодіжному середовищі². Криміногенна ситуація ж у місті та області залишається досить складною³. Зареєстровано (дані 1999 року) 15,4 тис. злочинів. Не зменшується частка тяжких злочинів – їх близько 40%. Зростає розповсюдженість злочинності на 100 000 населення: у 1997 році – 959 злочинів, 1998 – 1047, 1999 – 1072.

На 10,9% збільшилася кількість злочинів, пов'язаних з наркотичними засобами та психотропними речовинами, що безпосередньо пов'язано з життям молоді у регіоні. Зафіксовані випадки вбивств на замовлення. У 1999 році виявлено 32 організовані злочинні групи, що скоїли 295

² Девіант – людина, що має відхилення у соціальному та фізичному розвитку.

³ Вісник Житомирського обласного управління статистики. – 1999. – С.82–83.

злочинів. Всього протягом 1999 року виявлено 7000 осіб, які вчинили злочини; з них майже кожна сьома особа – жінка, 9% – підлітки.

У зв'язку з цим суттєвими кроками у налагодженні позитивної соціокультурної ситуації у молодіжному середовищі (за висновками ЮНІСЕФ)⁴ мають бути:

- Перегляд обсягу коштів, що виділяються на розвиток освіти та контроль за їх ефективним використанням;
- Проведення соціологічної діагностики освітніх можливостей сімей з низькими прибутками;
- Врахування регіональної специфіки під час державного фінансування культурно-освітньої сфери;
- Збільшення видатків на утримання шкільних приміщень, оснащення і заробітну плату вчителів;
- Залучення батьків та громадських структур до фінансування та організації діяльності культосвітньої сфери;
- Перебудова навчальних програм у контексті їх громадянського та етнокультурного змісту;
- Перегляд застарілих методів навчання, особливо методики проведення іспитів, для забезпечення більш компетентного їх здійснення;
- Здійснення адекватної мовної політики;
- Передавання частини управлінських функцій у культосвітній сфері до регіонів з наданням їм відповідних прав.

III. У системі охорони здоров'я однією з головних проблем залишається чорнобильська. В Україні зареєстровано 1млн 960тис. дітей, постраждалих внаслідок аварії на ЧАЕС. При цьому державне фінансування сфери охорони здоров'я щороку скорочується, не дивлячись на те, що темпи захворюваності на СНІД, наркоманію, алкоголізм постійно зростають. Так, у Житомирській області зареєстровано 10 хворих на СНІД, 240 інфікованих. Однак спеціалісти відзначають, що за відсутності компетентної діагностики захворюваності реальне число хворих та інфікованих уп'ятеро (!) більше. 90% інфікованих – ін'єкційні наркомани. Усього за даними обласного наркологічного диспансеру⁵ у області зареєстровано 857 хворих на наркотичну залежність. Знову ж таки, реальне число, за свідченням фахівців, має бути збільшене у 10 разів. Серед тих, хто пройшов лікування у обласному наркологічному диспансері (спеціалізованих кризових стаціонарів на території області немає), – лише 7% не повертаються більше до вживання наркотиків, переважно через те,

⁴ После краха. Что принесли людям десять лет переходного периода. – Проект MONEE. – UNICEF, 1999.

⁵ Інформаційно-методичний бюлетень Житомирського обласного центру соціальних служб для молоді. – 1999. – №6. – с.20.

що стають членами протестантських сект, які активно працюють з цією категорією молоді.

Навіть короткий огляд трьох із загального числа соціальних проблем свідчить про їх всеохоплюючий характер та глибоке проникнення у середовище т.зв. пасивної частини соціальної структури – молоді, підлітків, перестарілих, груп ризику тощо. Головним змістовим компонентом діяльності соціальних служб має стати створення рівних шансів для створення та реалізацію соціальних можливостей для себе та свого мікро оточення.

Соціальні служби регіону Житомирщини знаходяться у початку свого шляху: випробовують нові форми роботи, використовують позитивний міжнародний досвід, адаптуючи його до місцевих умов і прагнуть працювати з найбільш незахищеними верствами населення.